

KÜLTÜREL MİRAS YANGIN RİSK YÖNETİMİ POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: İNGİLTERE VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

ASSESSING THE POLICIES ON FIRE RISK MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE: CASES OF THE ENGLAND AND TURKEY

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 29 Haziran 2021	Received: June 29, 2021
Hakem Değerlendirmesi: 10 Temmuz 2021	Peer Review: July 10, 2021
Kabul: 11 Aralık 2021	Accepted: December 11, 2021

DOI : 10.22520/tubaked2021.24.011

Aynur ULUÇ * - Meltem ŞENOL BALABAN ** - Sibel YILDIRIM ESEN ***

ÖZET

Yangınlar kültürel mirası tehdit etmekte ve geri dönüşü olmayan zararlara neden olmaktadır. Can kaybı, yapıların ve geleneksel dokuların tahribatı yangınların olası sonuçları arasında yer almaktadır. Geleneksel yapılarda meydana gelen yangınlar, elektrik tesisatı kusurları, restorasyon uygulamaları sırasında uygulanan ısı işlemler, bakımsız bacalar ve yangın güvenliği ihmali nedeniyle çıkmaktadır. Bu faktörlerin yanı sıra, ahşabın yapı malzemesi olarak kullanılması, bakımsızlık, yapıların durumu ve acil durumlarda dar sokaklara ulaşımın zorluğu nedeniyle Türkiye'deki tarihi çevreler yangınlara karşı oldukça hassastır. Yangınlar, karar verme süreçlerinin tüm aşamalarında önlemler alınabildiği takdirde önlenabilir. Yangın risk yönetimine rehberlik eden politikaların varlığı ve uygulanması, yangınların etkin tedbirlerle önlenmesi açısından kritik öneme sahiptir. Ancak uluslararası ve ulusal yangın risk yönetimi politikaları ve düzenleyici çerçeve belgeleri inceleyen çalışmalar yetersizdir.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı kültürel miras yangın risk yönetimi politikalarını, İngiltere ve Türkiye örneklerini karşılaştırarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Birinci bölümde, kültürel mirası etkileyen yangın olayları ve uygulanabilir yangın riski yönetimi politikaları tartışılmıştır. İkinci bölümde, tarihi yapı ve çevrelere yönelik yangın risk yönetimiyle ilgili uluslararası politikalar değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Avrupa Yangından Korunma Dernekleri Konfederasyonu (CFPA-E) ve Yangından Korunma Ulusal Birliği'nin (NFPA) yangın risk yönetimiyle ilgili düzenlemeleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde, İngiltere ve Türkiye'deki kültürel miras yangın

* Araştırma Görevlisi, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.
e-posta: uluc.aynur@gmail.com ORCID: 0000-0003-3100-5384

** Doç. Dr., ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.
e-posta: mbalaban@metu.edu.tr ORCID: 0000-0003-2411-3563

*** Dr. Öğr. Üyesi, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Kültürel Miras Koruma Programı, Ankara.
e-posta: sibesen@gmail.com ORCID: 0000-0002-4415-5958

Bu çalışma, Aynur Uluç'un, Doç. Dr. Meltem Şenol Balaban danışmanlığında ve Dr. Öğr. Üyesi Sibel Yıldırım Esen'in eş danışmanlığında, Kültürel Miras Alanları için Yangın Hasar Görebilirlik Değerlendirmesi: Safranbolu Dünya Miras Alanı Örneği üzerine ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde devam etmekte olan doktora araştırmasının bir ürünüdür.

riski yönetimine yönelik yasal ve idari düzenlemeler ulusal düzeyde değerlendirilmiştir. Çalışma iki örneğin karşılaştırmalı analizine dayalı olarak kültürel miras yangın risk yönetimi politika önerileriyle sona ermektedir. Bu araştırma hem İngiltere hem de Türkiye örneğinde kültürel miras yangın riski yönetimi konusunda açıklayıcı ve yasal olarak bağlayıcı düzenlemeler gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yangın, risk yönetimi, kültürel miras, uluslararası yangın önleme politikaları, yasal düzenleme.

ABSTRACT

Fires threaten cultural heritage and lead to irreversible damages. Loss of life, destruction of buildings and traditional urban tissues are among possible consequences of fire. Major causes of fires that occur at cultural heritage buildings include deficiencies in electrical installations, electrical appliances used during restoration works, unmaintained chimneys, and fire safety negligence. In addition to these factors, historic urban tissues in Turkey are highly vulnerable to fires because of the use of timber as a building material, lack of maintenance, state of condition of buildings, and difficulties in accessing narrow streets in case of emergencies. Fires are often preventable if measures are undertaken at all levels of decision-making processes. The existence and implementation of fire risk management policies that provide guidance regarding the management of fire risk is critical in order to prevent fires through effective measures. However, studies that examine the international and national fire risk management policies and regulatory frameworks are limited.

In this context, this study aims to assess policies on fire risk management of cultural heritage by comparing the cases of Turkey and England. First, several examples of the exposure of cultural heritage to fire hazard are presented, and viable fire risk management policies are discussed. Second, international policies regarding fire risk safety for built heritage are examined by focusing on the Confederation of Fire Protection Associations Europe (CFPA-Europe) and National Association of Fire Protection (NFPA). Next, legal frameworks and administrative structures in England and Turkey are evaluated at a national level in terms of their fire risk management policies for cultural heritage. The paper is concluded with suggestions on fire risk management policies for the conservation of cultural heritage based on a comparative analysis of the cases. This research reveals that both England and Turkey examples should have explanatory and legally binding regulations on the fire risk management of cultural heritage.

Keywords: Fire, risk management, cultural heritage, international policies for fire prevention, legal and administrative regulations.

GİRİŞ

Kasten ya da ihmal nedeniyle insan kaynaklı olarak ya da hava sıcaklıklarındaki olağandışı artış, yıldırım düşmesi gibi doğal sebeplerle ortaya çıkan yangınlar, geçmişte olduğu gibi günümüzde de can kayıplarına ve yapıları çevrelerde ekonomik, fiziksel ve kültürel kayıplara neden olan afetlerden biridir. Yangınlar, yalnızca birincil tehlike olarak değil, deprem ve volkanik patlama gibi doğa olaylarını takiben ikincil tehlike olarak da meydana gelmektedir. Örneğin, 1906 San Francisco Depremi (Kelley 2020:195) ve 1995 Kobe Depremi sonrasında yaşanan yangınlar, her iki kentte de depremden daha fazla tahribata neden olmuştur. Kobe Depremi sonrasında 148 ayrı yerde yangın çıkmış ve yangınlar nedeniyle 6,513 bina zarar görmüştür (NFPA 2015).

Yangınlar, kültür varlıklarında tahribata ve geri dönüşü olmayan kayıplara neden olmaktadır. 1986 yılında İngiltere’de Hampton Court Sarayı yangını (Harris 2021), 2008 yılında Güney Kore’de Namdamun Kapısı yangını, 2012 yılında Slovakya’da Krasna Horka Kalesi (Marrion 2020) ve Butan’da Wangduephodrang Dzong Manastırı (H@R 2014:9) yangınları, 2015 yılında İngiltere’de Battarsea Sanat Merkezi yangını (BBC 2015), kültür varlıklarının yangın olayları nedeniyle tahribatına örnek olarak verilebilir. 2018 yılında Brezilya Ulusal Müzesi’nde meydana gelen yangın sonucunda, müzenin arşivinde kayıtlı yaklaşık 20 milyon eser yok olmuştur [URL 1]. 2019 yılında, Paris Seine Kıyıları Dünya Miras Alanı içinde yer alan Notre Dame Kilisesi’nde çıkan yangın sebebiyle ciddi hasar gören yapının çan kulesi çökmüştür [URL 2].

Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de yangın, kültür varlıklarının yok olmasına ya da ağır hasar almasına neden olan tehlikelerden biridir. Örneğin, İstanbul’daki Gazi Osman Paşa İlköğretim Okulu (2002), Haydarpaşa İstasyon Binası (2010), Kılıç Ali Paşa Camii (2011), Beyazıt Camii Hünkâr Kasrı (2011) Kapalıçarşı (2012), İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2012), Galatasaray Üniversitesi (2013), çıkan yangınlar nedeniyle tahrip olmuş tarihi yapılarıdır (Atılğan 2013). UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan Safranbolu’da, 2013 ve 2017 yılları arasında on yedi adet yangın meydana gelmiştir [URL 3]. Dar sokakların veya bitişik nizam yapıların bulunduğu tarihi kent dokularında meydana gelen yangınlar, kısa sürede çevreye yayılabilmektedir (Atılğan 2013). Tarihi kent dokularında yer alan kültür varlığı yapıların yangına karşı hasar görebilirliğini etkileyen, yapı malzemesi olarak ahşap kullanılması, dar sokak yapısı nedeniyle yangın esnasında müdahalenin zor olması (Ferreira vd. 2016:739) gibi çeşitli etkenler bulunmaktadır. Safranbolu örneğinde olduğu gibi elektrik tesisatının eskimesi ve onarımının yapılmaması, hatalı elektrikli alet veya soba

kullanımı, baca bakımı yapılmaması [URL 3] da yapılarda yangın hasar görebilirliğini ve riskini artırmakta ve tarihi yapılarda yangın çıkmasına neden olmaktadır. Yangınlar, restorasyon uygulamaları sırasında kaynak ve kesme işlemleri yapılması gibi sebeplerle de ortaya çıkmaktadır (Karlsen 2001, Marrion 2016:747, Marrion 2020).

Yangın, deprem ve toprak kayması gibi doğal afetlerin aksine gerekli önlemler alındığında önlenemez veya etkileri azaltılabilir bir afet türüdür (Jennings 2013; Kelley 2020:195; Sarıkaya 2003:36). Yangın riskinin azaltılması, yapı, alan ve kent ölçeklerinde ele alınan bir konudur (Tomar vd. 2017:135-136, Granda ve Ferreira 2019:111). Yapı ölçeğinde yangın riskinin azaltılmasına (Watt ve Kaplan 2001; İbrahim vd. 2011) ve sit alanlarında alan ölçeğinde yangın risk değerlendirmesi yapılmasına (Pehlivan-Eraybat 2017:160) odaklanan çalışmalar bulunmaktadır. Yangın güvenliği için yol ağının geliştirilmesi, yangın müdahale ekipleri için ayrı şeritler oluşturulması, elektrik dağıtım altyapısının güçlendirilmesi, yeni altyapı gelişmelerini ve nüfus dağılımını barındıran alt yangın istasyonlarının kurulması, itfaiye teknolojik ekipmanlarının kullanımı, jeo-mekansal teknolojilerin kullanımı, yeraltı su depolarının düzenlenmesi gibi pek çok önlem (Tomar vd. 2017:135-136) farklı ölçeklerde planlama çalışmalarının konularını oluşturmaktadır. Alan ölçeğinde ve kentsel ölçekte, risk analizi ve değerlendirmesi yapılması, öncelikli alt alanların belirlenmesine katkıda bulunmaktadır. Yangın riskinin azaltımında, kentsel ve yapı ölçeğinde alınabilecek önlemlerin yanı sıra (Sarıkaya 2003) bölgesel ve ulusal ölçeklerde bilgiye dayalı politikalar geliştirilmesi de önem taşımaktadır. Ancak, bu konudaki ulusal ve uluslararası politikalara odaklanan çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Uluslararası ve ulusal ölçeklerde, kültürel miras yangın risk yönetimi politikaları farklı açılardan ele alınması gereken bir konudur. İlk olarak, uygulamayı yönlendirecek farklı ölçeklerde karar verme süreçlerine yön veren **yasal ve idari düzenlemeler** önemli bir role sahiptir (Tomar vd. 2017:135-136). Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, afet risk yönetimi için küresel, bölgesel, ulusal ve yerel ölçeklerde yönetişimin gerekliliğini, öncelikli üç konudan biri olarak vurgulamaktadır (UNISDR 2015). Buna ek olarak, kültürel mirası tehdit eden yangın riskinin azaltılması için, yasal düzenlemelerle şekillenen koruma politikaları, **uygulamayı yönlendirici teknik ve idari belgelerin geliştirilmesine ve paydaşların katılımına** olanak sağlamalıdır. Kültürel miras yangın risk yönetiminin, çok aktörlü ve aktif katılımlı bir süreç olarak ele alınması son derece önemlidir. Kültürel miras yangın risk yönetimi sürecinde, merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, özel sektör ve halkın katkı ve katılımları ile risk önleme ve azaltma konusunda hedeflenen sonuçlara ulaşmak mümkün olabilmektedir

(UNISDR 2015: Bölüm 3 Madde 19). Ek olarak, Sendai Çerçevesi'nin 136. Maddesi'nde ele alındığı gibi **afet kayıplarının kaydedilmesi ve değerlendirilmesi**, olası afetlere hazırlıklılıkta dikkate alınması gereken konuları ortaya koyacaktır (UNISDR 2015:32). Yapıların hasar görebilirliğini etkileyen özellikleri, yapı malzemelerinin yangın dayanımı vb. bilgiler ile yangın detaylarını içeren geçmiş yangınlara ilişkin veri tabanları gereklidir (Huang vd. 2009:75). Geçmiş yangınlar ve sebep olduğu kayıpların sistematik olarak değerlendirilmesi için ulusal bir veri tabanının kurulması önem kazanmaktadır. Ayrıca tarihi yapılar ve çevrelerin mevcut kent ve bileşenlerinden farklılaşması sebebiyle yangına müdahale edecek teknik personelin farkındalıklarının artırılarak (Tomar vd. 2017, Stovel 1998:47) **teknik kapasitenin geliştirilmesi** ve etkin koruma ve müdahale gösterecek seviyede tutulması da gerekmektedir. Bu çalışmada, tarihi yapılarda yangın güvenliğini ele alan **uluslararası politikaların değerlendirilmesi** ve **Türkiye ve İngiltere'de kültürel miras yangın risk yönetimine ilişkin politikaların karşılaştırılması** amaçlanmıştır. Çok sayıda ve çeşitli kültür varlıklarına sahip Türkiye'de yangın, tarihi yapı ve dokuları tehdit eden en büyük tehlikelerden biridir. Türkiye'de yangından etkilenmiş ya da yok olmuş kültür varlıklarına ilişkin bir veri tabanının olmaması, tehlikenin ve tahribatın boyutunu ülke genelinde değerlendirmeyi olanaksız kılmaktadır. Ancak, araştırma sonucunda ortaya çıkan örneklerin çokluğu, detaylı olarak incelenen Safranbolu Dünya Miras Alanı'ndaki yangın olaylarının sıklığı ve kaybedilen yapılar, benzer nitelikteki kentler ve kırsal kültürel miras alanları için yangının ciddi bir tehlike olduğunu göstermektedir.

Bununla beraber Türkiye'deki yangın riskini önleme ve azaltmaya yönelik yasal düzenlemeler ve uygulamalar, yangınlar nedeniyle kültürel mirasın yok olmasını önlemede yetersiz kalmaktadır (Yıldırım Esen, Bilgin Altınöz 2020, 2021). Benzer şekilde, İngiltere de çok sayıda ve çeşitlilikte kültürel mirasa sahiptir. İngiltere'nin, 18. yüzyılda başlayan ve günümüze kadar devam eden yangın riskini azaltmaya yönelik yapı güvenliği düzenlemeleri konusundaki deneyimleri bulunmaktadır. Mevcut düzenlemelere rağmen yangın, İngiltere'deki kültürel mirası tehdit eden en büyük risk olarak tanımlanmaktadır (Harris 2021, Kincaid 2019b). 2019 yılında sadece Bradford kentinde on adet tarihi yapıda yangın çıkmıştır [URL 4]. Çalışılan örneklerin bağlamlarındaki farklılıklara rağmen Türkiye ve İngiltere'nin bu konudaki politikalarının karşılaştırılması, farklılıkların ve eksikliklerin tespiti ve her iki ülkedeki deneyimlerden öğrenilmesi açısından önemlidir. Karşılaştırmalı çalışmalar ile uluslararası ve ulusal düzeylerde yangın risk yönetimi politikalarının tartışılması, mevcut politikaların iyileştirilmesine ve risk yönetişiminin kültür mirasının korunması açısından önemini ortaya konulmasına katkıda bulunacaktır.

Çalışma kapsamında, her iki ülkedeki tarihi yapılar ve çevreler açısından yangın riskini azaltmaya yönelik **politikalar, yasal ve idari düzenlemeler**, yangın riskinin tarihi çevrelerde **farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarında ele alınması**, yangın istatistikleri ve **ulusal veri tabanı** ve **teknik kapasite** konuları ele alınmıştır. Birinci bölümde, tarihi yapılarda yangın riskini azaltmaya yönelik uluslararası politikalar değerlendirilmiş ve Avrupa Yangından Korunma Dernekleri Konfederasyonu (CFPA-E) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de uygulanan ve 100'den fazla ülkedeki kuruluş tarafından da benimsenen [URL 5] Yangından Korunma Ulusal Birliği'nin (NFPA) standartları incelenmiştir. İkinci bölümde, İngiltere ve Türkiye'deki ilgili yasal ve idari düzenlemeler değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında da tarihi yapı ve çevreleri tehdit eden yangınlara yönelik politikalar bu iki ülke üzerinden değerlendirilmiş ve kültürel miras açısından yangın risk yönetimine dair politika önerileri ele alınarak tartışmaya açılmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışma aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde ele alınmıştır:

- Kültürel miras yangın risk yönetimine ilişkin uluslararası politikalar nelerdir?
- İngiltere ve Türkiye'nin kültürel miras yangın risk yönetimi konusundaki yasal ve idari düzenlemeleri nelerdir?
- Kültürel miras yangın risk yönetimine ilişkin uluslararası politikalar ve her iki ülkedeki düzenlemeler değerlendirildiğinde hangi alanlarda farklılıklar ve iyileştirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır?

Çalışma yöntem olarak nitel araştırma yaklaşımını benimsemiştir. Bu yaklaşımın seçilmesindeki temel sebep araştırmanın kültürel miras yangın risk yönetimi politikalarını anlamaya odaklanmasıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde kültürel miras yangın risk yönetimine dair ulusal ve uluslararası politikalar, literatür taramasına dayanarak karşılaştırılmış ve öneri politika çerçevesi tanımlanmıştır. Nitel araştırmanın bir yaklaşımı olarak da İngiltere ve Türkiye durum çalışmaları (case study) belirlenmiş ve iki durum çalışmasında da kültürel miras yangın risk yönetimi politikaları araştırılmış ve karşılaştırılmıştır.

Kültürel miras yangın risk yönetimi politikalarına ilişkin literatür taraması dört başlık üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar; (a) yasal ve idari düzenlemelerin kapsamı, (b)

kültürel miras yangın risk yönetimi konusunun farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarında ele alınması (c) tarihi yapıların karşılaştığı geçmiş yangınlara yönelik veri tabanının hazırlanması, (d) teknik kapasitenin artırılması ve geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Planlama çalışmaları incelenirken, bölgesel ölçek, alan ve yapı ölçeklerinde yangın risk yönetimi politikaları, çok aktörlü katılım süreci ve restorasyon uygulamaları sırasında uygulanabilecek önlemler tartışılmıştır. Bu başlıklar çerçevesinde, uluslararası politikalar ile İngiltere ve Türkiye örnekleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Kültürel mirası tehdit eden yangın riskini değerlendirmek amacıyla uluslararası politikaların yanı sıra çalışılan ülke örneklerine ait veriler ve bilgiler için çeşitli kaynaklar incelenmiştir. İngiltere ve Türkiye kültürel miras yangın risk yönetimi politikalarını değerlendirmek amacıyla mevcut yasal ve idari düzenlemeler ve bu düzenlemelerin ele alındığı bilimsel araştırmalar incelenmiştir. Kültürel miras yapılarında meydana gelen yangın olaylarının nedenlerine ve sıklığına dair bilgi edinmek amacıyla, UNESCO Dünya Miras Alanı olan Safranbolu kentinde gözlemlere ek olarak, Karabük İl AFAD Müdürlüğü çalışanları ile 6 Ağustos 2019 tarihinde görüşme yapılmıştır. İngiltere örneği ile ilgili olarak ise Yangın Güvenliği ve Miras Kaybı Önleme Danışmanlık Şirketi (Heritage & Ecclesiastical Fire Protection) internet sitesinde [URL 4] yer alan veriler kullanılarak istatistikî bilgiler üretilmiştir. Çalışma kapsamında, yukarıda değinilen literatür taraması, gözlem ve yüz yüze görüşmelere ek olarak uluslararası politikalar ve İngiltere örneği bölümünde aktarılan ilgili kuruluşların web sayfalarında yer alan yazılı dokümanlar da incelenmiştir.

KÜLTÜREL MİRASI TEHDİT EDEN YANGIN RİSKİNE İLİŞKİN ULUSLARARASI POLİTİKALAR

Yangın, tarihi yapı ve çevrelerin sıklıkla karşılaştığı ve ciddi zararlara sebep olan tehlikelerden biri olması sebebiyle uluslararası ölçekteki çeşitli belgelerde de ele alınmasına rağmen kültürel mirasın karşılaştığı yangınlara yönelik müdahalelerde uluslararası bir standart bulunmamakta ve uluslararası yönlendirici belgeler de yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden kültürel miras açısından yangın riskini ele alan uluslararası düzenlemelere ihtiyaç vardır (Pickard 1994b:9). Kültürel mirasın karşılaştığı tehlikeleri ele alan ve öncül çalışmalardan olan “Riske Hazırlık: Dünya Kültür Mirası için Bir Yönetim El Kitabı”nda yangın riskini azaltmak amacıyla temel politikalar vurgulanarak yangın önleme stratejileri, yangın riskinin azaltılması, yangın müdahale planının hazırlanması, müdahale ve kurtarmaya yönelik stratejiler belirtilmiştir (Stovel 1998). Uluslararası Bina Kodlarında [URL 6], tarihi

yapılarda yangın güvenliğine ilişkin değişikliklerde ve farklı bina kullanımlarında dikkat edilmesi gerekli kurallar tanımlanarak kaçış yolları, çıkış işaretleri, merdiven korkulukları ve otomatik yangın söndürme sistemleri gibi yapı ölçeğinde uygulanabilecek birtakım kurallar ele alınmıştır.

Avrupa Yangından Korunma Dernekleri Konfederasyonu (CFPA-E), Avrupa ülkelerinde yangın tehlikesine yönelik ortak bir yaklaşıma sahip olmak ve kabul edilebilir çözümler, kavramlar ve modeller için kılavuzlar hazırlamaktadır. Bu kılavuzlar, CFPA Avrupa ülkeleri tarafından geliştirilen uygulamaları yansıtmaktadır ancak kılavuzlar ve ulusal gereklilikler arasında anlaşmazlık olması durumunda, ulusal kurallar geçerli olmaktadır [URL 7]. Bu durum kılavuzların yasal bir bağlayıcılığı olmadığını da göstermektedir. CFPA-E, ‘Tarihi Binalarda Yangın Güvenliği Yönetimi’ adında bir kılavuz da yayımlamıştır. Bu kılavuz, mülk sahipleri, yöneticiler ve tarihi yapıların güvenliğinden sorumlu olan diğer kişiler için tasarlanmıştır. Tarihi yapıyı yangından korumak için yapılabilecek temel, basit ve düşük maliyetli eylemler hakkında bilgi sağlayarak tarihi yapılarda yangın güvenliğini artırmak için kurtarma hizmetleri, danışmanlar, güvenlik şirketleri gibi uzmanların yardımına ve işbirliğine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (Ditlev ve Orrainen 2013). Bu durum yangın risk yönetiminin farklı aktörlerin katılımını gerektiren bir süreç olduğunu göstermektedir.

Bu kılavuz, tarihi yapılarda yangından korunma kavramı, yangından korunma sağlayacak temel önlemler, personel eğitimi, itfaiyenin etkin müdahalesini sağlayacak temel şartlar, tarihi yapıda yangından korunma eylemleri için kontrol listesi ve düzenli denetleme gibi bölümlerden oluşmaktadır. Tarihi yapılarda yangından korunmayı ele alan birinci bölüm, risk değerlendirmesi, belgeleme ve önlemlerden oluşmaktadır. Yangından korunma sağlayacak temel önlemlerde ise yangın tutuşmasının önlenmesi, yangının yayılmasının önlenmesi, tahliye ve tarihi değeri olan öğelerin kurtarılması yer almaktadır. İtfaiyenin etkin müdahalesini sağlayacak temel şartlarda ise erişim yolları ve su kaynaklarına değinilmiştir. Tarihi yapılarda yangın önleme ve yangın riskini azaltmaya yönelik yapılacaklar arasında binalarda kaçış güvenliği ilkelerinin tanımlanması, yangın bölmeleri oluşturulması, yangının diğer binalara yayılma durumunun ve elektrik tesisatının değerlendirilmesi, yangın söndürme ekipmanlarının temini ve yangın sırasında binaya erişime ilişkin düzenlemeler, su kaynaklarına erişim ve su kaynaklarının bakımı ve binanın mimari proje çizimlerinin bulundurulması yer almaktadır. Düzenli denetimlerde dikkat edilmesi

gerekenler; kaçış, bölme sınırı, yangın söndürme ekipmanları, elektrik kurulumları, gaz kurulumları ve yangına sebebiyet verebilecek mutfak kullanımı, ilk yardım, yanıcı maddeler, kasten yangın çıkarma gibi kontrol başlıklarından oluşmaktadır (CFPA-E 2013). Özetle, bu kılavuzda tarihi yapıların yangına karşı korunabilmesi için dikkat edilmesi gereken temel ilkeler yer almaktadır. Bu tür çerçeve bir kılavuzun olması, tarihi yapıların karşılaştığı yangın riskini azaltmak adına hazırlanması gereken daha detaylı çalışmalar önemlidir. Bu kılavuz yapı ölçeğinde alınabilecek önlemleri belirtmiştir. Ancak bölgesel ölçekte ve alan ölçeğinde yangın riskini azaltma politikalarını ve risk değerlendirme yöntemlerini içermemesi dikkat çekmektedir. Bu örnek; Avrupa ölçeğinde tarihi yapıların yangın risk yönetimiyle ilgili çerçeve bir belge olması ve temel politikaları ortaya koyması açısından önemlidir.

Yangından Korunma Ulusal Birliği (NFPA), yangın güvenliği konusunda çeşitli ve kapsamlı standartlar sunan bir birliktir. Bugün pek çok ülke ve kuruluş tarafından NFPA'nın standartları benimsenmektedir. Türkiye de bu birliğin üyelerinden biridir. Tarihi yapıların yangınlara karşı korunmasına yönelik ilkeleri içeren iki adet standart kılavuzu vardır. Bunlar 'NFPA 909 Kültür Varlıklarını Koruma Standartları- Müzeler, Kütüphaneler ve İbadet Yerleri' ve 'NFPA 914 Tarihi Yapıların Korunması için Standartlar' olarak adlandırılmıştır. NFPA 909, koruma planı (acil durum operasyonları, yangın güvenliği yönetimi, güvenlik), yeni inşaat, ekleme (bina taban alanı ve yüksekliğindeki artışlar), tadilat (fiziksel müdahaleler), yenileme ve tadilat projeleri, yönetim işletim sistemleri, yangın önleme, muayene, test ve bakım, koruma sistemleri, özel etkinliklerle ilgili kısımlardan oluşmaktadır. Ayrıca müzeler, kütüphaneler ve bunların koleksiyonları ve ibadet yerleri yangın güvenliğine ilişkin dikkat edilmesi gerekli ilkeler de yer almaktadır (NFPA 909 2017). NFPA 914 Tarihi Yapıların Korunması için Standartlar, tarihi yapılar ve alanlar için koruma ve kurtarma ilkelerini ve uygulamalarını açıklamaktadır. Ayrıca tarihi yapıları tarihsel veya mimari açıdan önemli kılan özellikleri korurken, tarihi yapıların zarar görebilirliklerini dikkate alarak korunması ve kurtarılması için minimum gereksinimleri belirlemektedir (NFPA 914 2019). Bunlara ek olarak yangın güvenliği süreci, kural temelli yaklaşım, performans temelli yaklaşım, yönetim işletim sistemleri, yangının önlenmesi, güvenlik, eklemeler, değişiklikler ve rehabilitasyon, inşaat, onarım sırasında alınacak yangın önlemleri, denetim, test ve bakım ile ilgili bölümler de yer almaktadır.

İNGİLTERE VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİNİN KÜLTÜREL MİRASI TEHDİT EDEN YANGIN RİSKİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İngiltere'deki Kültürel Mirası Koruma ve Yangın Risk Yönetimiyle İlgili Düzenlemeler

1666 tarihinde yaşanan 'Büyük İngiltere Yangını', yapı düzeyindeki yangın güvenliği düzenlemelerini başlatan olay olarak değerlendirilmektedir (Papaioannou tarih yok:61). Bunu takiben 1774 Yangın Önleme Yasası'nda yangından zarar gören binalarda bulunan kişilerin tahliyelerine yardımcı olmak için çok katlı binalarda merdiven yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu hızlı ve basit yaklaşım 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Bernardini 2017:13-14). Geçmişten günümüze yangın güvenliği konusu İngiltere'de gelişerek devam etmiştir. İngiltere'de yangın güvenliğine yönelik düzenlemelerde can güvenliği ve yangının yayılmasını önlemeye daha çok önem verilmiş, yapı ve bileşenlerinin korunması daha geri planda kalmıştır (Pickard 1994a:27).

Yangınların sebep olduğu ulusal israfı azaltmak için kişiler, kuruluşlar ve hükümetin, yangın riskini yönetme konusunda tanımlanmış görevleri bulunmaktadır. Hükümet tarafından bu amaçla alınan önlemler arasında yangın güvenliği yönetmelikleri, yasal tedbirler, kanunlar ve standartlar, itfaiye ekipleri tarafından yangın güvenliğinin sağlanması, eğitim ve tanıtım kampanyaları bulunmaktadır (Ramachandran 1999:363). Merkezi hükümet, hizmetlerin acil durumlara nasıl yanıt vermesi gerektiği hakkında ulusal standartları içeren 'Yangın ve Kurtarma için Ulusal Çerçeve' yayımlamaktadır. Hükümet ayrıca İngiltere'deki 46 itfaiye yetkilisine de fon sağlamaktadır [URL 8]. Yangın ve kurtarma hizmetini yöneten ana mevzuat, 2004 Yangın ve Kurtarma Hizmetleri Yasası ve 2007 Yangın ve Kurtarma Hizmeti Talimatı'dır. Yangın ve Kurtarma Hizmetleri yangın, yol, trafik kazaları ve diğer acil durumlarda uyulması gerekli ilkeleri belirtmektedir [URL 8]. 2017 yılında Grenfell Tower binasında meydana gelen yangın sonucu 72 kişinin hayatını kaybetmesiyle [URL 9], dikkatler inşaat ve yapı çevreden sorumlu meslek gruplarına çevrilmiş ve 'Royal Town Planning Institute' (RTPI), planlamanın yangın güvenliğindeki rolünü vurgulamıştır [URL 10]. İngiltere'de planlama açısından yangın risk azaltımı önlemleri daha çok yapı ölçeğinde ele alınmaktadır. Kararların çoğu, yerel yönetimlerin bir parçası olan yerel planlama yetkilileri tarafından alınmaktadır. Planlama sistemi, sürdürülebilir gelişmeyi hedefleyerek işgücü, çevresel etkiler, toplumun ihtiyacı ve kültürel mirası ele almaktadır (RTPI 2017a). RTPI (2017b) bina kontrolü ve planlamanın gelişme için gerekli olduğunu ve ikisinin birbirini desteklemesi gerekliliğini savunarak yüksek risk içeren gelişim projelerinde bina kontrolü ve itfaiye

hizmetlerinin de yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. 2010 Yapı Yönetmeliği'nin, tarihi yapılar için kısıtlayıcı olabileceği ifade edilerek bazı hükümlerin varyasyonlarının uygun olabileceği ve duruma göre tehlike ve risk değerlendirmesi ve bu bağlamda yangın güvenliğini değerlendirmenin uygun olacağı belirtilmiştir [URL 11].

İngiltere'de kültürel mirasın korunmasında ve afet risk yönetiminde görev alan farklı kurumlar bulunmaktadır. 2015 yılında 'English Heritage (*İngiliz Mirası*)', 'Historic England (*Tarihi İngiltere*)' ve 'English Heritage Trust (*İngiliz Mirası Hayır Kurumu*)' adlı iki organizasyona ayrılmıştır. 'English Heritage' bağımsız bir kuruluş olarak ulusal mirasın korunmasından sorumludur. 'English Heritage Trust' ise tescil işlemi, planlama, kaynak sağlama, öneri sunma, belgeleme, araştırma ve kamuya bilgi sağlama konusunda destek sağlamaktadır (Jahed vd. 2020). Ancak kültürel miras alanlarının korunması için afet yönetiminden sorumlu belirli bir organizasyon yoktur. Varlık sahipleri, kültürel mirasın doğal afetlere karşı korunmasına yönelik yönergeleri uygulamakla sorumludur (Uluç ve Şenol Balaban 2019:353). Bunlara paralel olarak kültürel mirasın karşılaştığı yangın riskini yönetmeye yönelik de çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. 'Historic England' tarafından tarihi yapıların yangın güvenliği için tavsiye niteliğinde çeşitli kılavuzlar bulunmaktadır. Bu kılavuzlar; 'Sazdan Binalarda Yangın Güvenliği Rehberi' [URL 12], kundaklama riskini azaltmak için 'Kuzey Batı'da Yaşam ve Mirasın Korunması' [URL 13], 'Geleneksel Kilise Binaları için Yangın Güvenliği' [URL 14] olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, ısı işlemlerinden kaynaklanan yangınlar için 'Yangın Güvenliği: Isı İşlemleri ve Tarihi Yapılar' [URL 15], tarihi çevrelerde kullanılacak havai fişekler, şenlik ateşleri ve gökyüzü fenerlerinin sebep olabileceği zararlar vurgulanarak [URL 16], bunların kullanımında dikkat edilecek hususlar konusunda İtfaiye Servisi tarafından kontrol listesi [URL 17] önerilmiştir. 'Historic England', Acil Durum Planları ve Yangın üzerine de çeşitli önerilerde bulunarak Acil Durum Planlarının hazırlanmasında dikkat edilmesi gerekli ilkeleri vurgulamıştır [URL 18].

Bunlara ek olarak Londra İtfaiyesi tarafından 'Yangın Güvenliği Rehberi: Miras ve Özel Binalar' yayımlanmıştır [URL 19]. Bu belgede sorumlu aktörler, yangın güvenliği düzenlemeleri, yangın risk değerlendirmesi, yangın stratejisi, yangın güvenliği mühendisliği, pasif yangın güvenliği, aktif yangın güvenliği, kurtarma/hasar kontrol planı, yangın ve kurtarma hizmetleriyle çalışma ve iş devamlılığı konusunda bölümler yer almaktadır (London Fire Brigade 2019). Rehber, kültür varlığı yapıların yangın

riski azaltımındaki temel politikaları ortaya koyması açısından önemlidir. Bu rehberde, yangın riskinin yönetiminde sorumlu aktörler de tanımlanmıştır. Buna göre; eğer bina inşa ediliyorsa ya da değişiklik yapılıyorsa yerel yönetimlerdeki Bina Kontrol Ofisi ya da 2010 Bina ve Onaylı Müfettişler Yönetmeliği uyarınca onaylı bir müfettiş tarafından verilecek Yapı Yönetmeliği onayına tabidir. Ayrıca, Yangın ve Kurtarma Hizmetleri, Sağlık ve Güvenlik Yöneticisi, Yerel Yönetim (Kültürel Mirası) Koruma Uzmanı, yapı tarihi açıdan listelenmişse 'Historic England', Krallık Yapıları İzleme Grubu (CPIG) ve Çevre Bakanı yangın güvenliği sürecinde yasal sorumluluğu olan aktörler olarak yer almaktadır (London Fire Brigade 2019). Belge tarihi yapılardaki yangın güvenliği için temel politikaları belirleyerek, sorumlu kişi ve kurumları ortaya koymaktadır.

Ayrıca İngiltere'de tarihi yapıların 2017 yılından itibaren karşılaştığı yangınlara ilişkin, Yangın Güvenliği ve Miras Kaybı Önleme Danışmanlık Şirketi tarafından hazırlanmış istatistiki bilgiler bulunmaktadır. Bu kuruluş, Chester, Kuzey Galler ve ülke genelinde tescillenmiş Tarihi Binalar ve İbadethaneler için yangın riski değerlendirmeleri yapmaktadır [URL 4]. Bu Danışmanlık Şirketinin hazırladığı istatistiklerde yangının tarihi, kaç kişinin müdahale ettiği, yapının kullanım durumu veya yenileme çalışması yapıp yapılmadığı, tarihi yapının adı, yapının yapılış tarihi, adresi, tescil derecesi, koruma alanı, yangının sebebi, zarar yüzdesi gibi bilgiler yer almaktadır. Bu veri tabanı özel bir danışmanlık şirketi tarafından hazırlanmıştır, ancak ulusal bir veri tabanına da ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır ([URL 20]; Harris 2021:21). Tarihi yapıların karşılaştığı yangınlara yönelik kayıtların olmaması sebebiyle istatistiki bilgiler sorunludur, ancak İngiltere'ye ait veriler değerlendirildiğinde 2018 yılında tarihi yapılarda 350'den fazla yangın meydana geldiği belirtilmektedir (Kincaid 2019a). Yangın Güvenliği ve Miras Kaybı Önleme Danışmanlık Şirketi tarafından hazırlanan veri tabanındaki veriler değerlendirildiğinde İngiltere'de 2020 yılı içinde 193 tarihi yapı yangını meydana geldiği ortaya çıkmıştır [URL 4]. Bu sayılar değerlendirildiğinde yangının İngiltere için ciddi bir tehlike arz ettiği söylenebilir. Ayrıca mevcut teknik kapasite açısından birtakım problemler de mevcuttur. Harris (2021:22), İtfaiye Hizmetleri'nin, Bütünleşik Risk Yönetim Planlarına sahip olması ve kültürel mirasın da bunun bir parçası olması gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak yapılan araştırmalar göstermiştir ki İngiltere'deki tüm İtfaiye Hizmetleri hangi kültürel miras yapılarının tehlikede olduğunu saptayabilecek yeterli bilgiye sahip değildirlere (Harris 2021).

Türkiye’deki Kültürel Mirası Koruma ve Yangın Risk Yönetimiyle İlgili Düzenlemeler

Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu dönemi de dahil geçmişten günümüze bir inceleme yapıldığında gerek yapı ölçeğindeki gerekse de kent ölçeğindeki düzenlemelerle yangın riski azaltımının amaçlandığı söylenebilir. Anadolu’da özellikle Osmanlı Dönemi kentleri, ahşap sistemlerle inşa edilmiş yapılar ve bu yapıların bitişik nizama bir araya gelmesinden oluşmuş ve tarih içinde yıkıcı etkilere sahip yangınlarla karşılaşmış, bunun sonucunda da yangınlara yönelik önlemleri ele alan nizamnameler yayımlanmıştır (Ceylan ve Arpacıoğlu 2017). Osmanlı Dönemi’nde İstanbul’da ortaya çıkan yangınlar doğa kaynaklı sebeplerden ziyade ihmal, kundaklama ve kaza gibi insan kaynaklı sebeplerle meydana gelmiştir (Bakırer 2003:255). 19. yüzyılda yapılan düzenlemeler ile İstanbul’da deprem riskinin yanı sıra nüfus ve yapı yoğunluğunun artmasına paralel olarak artan yangın riskinin azaltılması da amaçlanmıştır (Gürses Söğüt 2019:54). 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi’nden sonra yangın riskini azaltmak amacıyla kargir yapıların yapılması zorunlu hale getirilmesine rağmen deprem durumunda yüksek performans gösteren ahşap taşıyıcı sisteme sahip yapı üretimi devam etmiştir (Afyoncu ve Mete 2000 aktaran Özata ve Limoncu 2014).

1848 Ebniye Nizamnamesi planlama ve inşaat alanındaki ilk düzenlemedir. Bu yönetmelikte sokak düzenlemesi, malzeme kullanımı ve ölçülendirme ile ilgili tedbirler yer almıştır. 1839 ve 1848 yılları arasındaki düzenlemeler, mevcut ulaşım yapısının gelişen yeni ulaşım koşullarına ve araçlarına göre adapte edilmesini ve önlenemeyen yangınlara yönelik önlemleri kapsamıştır (Özcan 2006). 1858 Sokaklara Dair Nizamname, 1863 Turuk ve Ebniye Nizamnamesi, İstanbul için hazırlanan 1875 İstanbul ve Bilad-ı Selase’de Yapılacak Ebniye’nin Suret-i İnşaiyesine Dair Nizamname ve 1877 Dersaadet Belediye Kanunu da benzer konulara değinmiştir (Çelik 1996:42 aktaran Ceylan ve Arpacıoğlu 2017:150). Bu yönetmeliklerde sokaklar genişliklerine sınıflandırılmış ve yangın meydana gelmiş bölgelerde sokaklara yönelik yeni düzenlemelere atıfta bulunulmuştur (Ceylan ve Arpacıoğlu 2017:150). Öte yandan, 1909-1922 yılları arasında İstanbul’da meydana gelen 80 yangında 20 binin üzerinde yapının yok olduğu bilinmektedir (Ürekli 2010:117). Tüm bunları takiben afet risk yönetimi ve kültürel mirası koruma konusunda çeşitli gelişmeler meydana geldiği söylenebilir.

Türkiye’de gerek kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerekse de afet risk yönetimi konusunda sorumluluğa sahip farklı kurum ve kuruluşlar ve bunların sorumluluk alanına ilişkin çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin; kültürel mirası korumanın temel yasası olan 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Kanunu’nda kültür varlıklarının afetlerden korunmasına yönelik bir ilke bulunmamaktadır. Bu yasanın yedinci bölümünde doğal afetlere ilişkin ‘doğal afet yaşanan yerlerde özel mülkiyette bulunan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının onarımı ile restorasyonuna yönelik proje ve uygulama işleri maliklerinin ve diğer ilgililerin muvafakatı aranmaksızın ve bedelsiz olarak Bakanlık tarafından gerçekleştirilebilir’ ibaresi bulunmaktadır. Ancak yangının doğa kaynaklı sebeplerden ziyade daha çok insan kaynaklı sebeplerle birincil afet ya da deprem, toprak kayması ve volkan patlamaları sonrasında ikincil afet olarak ortaya çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, yangın öncesi, esnası ve sonrasında yapılacaklar konusunda belirsizlikler olduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye’de kültürel mirasın yangına karşı korunması konusuna bakıldığında ayrı bir düzenleme olmadığı, mevcut yangın yönetmeliğinin bir parçası olarak birtakım düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda, 2009 yılında tarihi binalar için Yangın Yönetmeliği’ne bir bölüm (Bölüm 11)¹ eklenmiştir. Bu bölümde üç temel konunun ele alındığı görülmektedir. Birincisi tarihi yapının tanımını içerir. İkincisi, tarihi binalar için izlenecek yangın önlemleri ilkeleri ve üçüncü olarak da tarihi yapılardaki uygulamalar açıklanmaktadır. Yangın önlemleri konusundaki uygulamalarda ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun görüşü alınarak yapılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca Madde Değişikliği: 16/3 / 2015-2015 / 7401 K.’de yangın önlemlerinde tarihi yapının korunmasının esas olduğu belirtilmektedir. Yangın tahliye projeleri, algılama ve söndürme tesisat projeleri ilgili teknik danışmanlık firması tarafından tarihi yapının fiziksel ve görsel özelliklerine uygun olarak, yapıya zarar vermeyecek ve hazırlanan projelerle ilgili itfaiyenin görüşü alınacak şekilde hazırlanması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bunlara ek olarak kültürel mirasın korunması için hazırlanan koruma imar planlarında yangın riskinin nasıl ele alınacağı konusundaki eksiklikler de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik’in 6. Maddesinde yangına karşı kültürel mirasın daha dayanıklı ve güvenli olması vurgulanırken bunun hangi stratejilerle, nasıl ve kimler tarafından yapılacağı belirsizliğini korumaktadır. Bu yüzden tarihi yapıları ve çevreleri yangına karşı daha dayanıklı ve güvenli yapacak stratejilerin açıkça belirtilmesine ihtiyaç vardır.

¹ 10/8/2009 tarihli ve 2009/15316 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki Yönetmeliğin 59. maddesiyle 167. maddeden sonra gelmek üzere “Tarihi Yapılar” başlığı altında “On birinci Kısım” ve 167/A (Tarihi Yapı), 167/B (Tarihi yapılarda alınacak yangın tedbirlerinde uyulacak ilkeler), 167/C (Tarihi yapılara ilişkin uygulama) maddeleri eklenmiştir.

Türkiye’de kültürel mirasın korunması ve afet risk yönetiminde sorumluluk alabilecek aktörler düşünüldüğünde, merkezi ve yerel kurum ve kuruluşların yer alması muhtemeldir. Bu kapsamda, merkezde Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri, AFAD Başkanlık, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bulunmaktadır. Yerelde ise belediyeler, Koruma Bölge Kurulları, Koruma Uygulama ve Denetleme Büroları (KUDEB), İl AFAD Müdürlükleri, ilgili birçok bakanlığın taşra teşkilatları, Sivil Toplum Kuruluşları, İtfaiye Hizmetleri, restorasyon projelerinde yer alacak uzmanlar ve kültür varlığı taşınmazları kullanıcılarından oluşan farklı aktörler bulunmaktadır.

İNGİLTERE VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ VE KÜLTÜREL MİRAS YANGIN RİSK YÖNETİMİ POLİTİKA ÇERÇEVESİ ÜZERİNE ÖNERİLER

Tarihi yapı ve çevrelerin maruz kaldığı yangın riskinin yönetiminde karşılaşılan zorlukların birtakım önerilerin uygulamaya geçirilmesi ile bu risklerin azaltılabilmesi mümkün görünmektedir. Bu çalışmada vurgulanan ve gerçekleştirilmesi halinde yangın risk azaltımına katkıda bulunabilecek öneriler; a: yasal ve idari düzenlemelerin geliştirilmesi, b: kültürel miras yangın risk yönetiminin farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarında ele alınması, c: kültürel mirasın karşılaştığı yangınlara yönelik ulusal veri tabanlarının oluşturulması, d: teknik kapasitenin artırılması ve geliştirilmesi başlıklarında ele alınmıştır.

Ana Kategoriler	Düzenlemelere Yönelik Sorular	Uluslararası Politikalar			
		CFPA-E	NFPA	İngiltere	Türkiye
Yasal ve İdari Düzenlemeler	Kültürel mirasa yönelik Yangın Risk Yönetimini (YRY) ele alan kılavuz/yönetmelik var mı?	Evet	Evet	Evet	Hayır. Yangın yönetmeliği içinde ayrılmış özel bir bölüm var.
Planlama	Bölge ölçeğinde YRY ilkeleri var mı?	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
	Alan ölçeğinde YRY ilkeleri var mı?	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
	Yapı ölçeğinde YRY ilkeleri var mı?	Evet	Evet	Evet	Hayır
	Yangın Risk Yönetim Planına dair ilkeler var mı?	Hayır	Evet, (Yapı ölçeğinde)	Evet (Yapı ölçeğinde)	Hayır
	Restorasyon sırasında uygulanacak ilkeler açıklanıyor mu?	Isı işlemlerine dair açıklamalar yer almakta ² .	Evet	Evet ancak sadece Isı işlemleri için hazırlanmış bir belge mevcut.	Hayır
	Kültürel miras açısından YRY için çok aktörlü/katılımcı süreç tanımlanıyor mu?	Bu kılavuz için geçerli değil	Bu kılavuz için geçerli değil	Hayır	Hayır
Geçmiş Yangınlara Yönelik Ulusal Veri Tabanı	Kültürel mirasın karşılaştığı geçmiş yangınların yer aldığı ulusal veri tabanı var mı?	Bu kılavuz için geçerli değil	Bu kılavuz için geçerli değil	Hayır ancak özel bir danışmanlık şirketi tarafından hazırlanmış istatistikler mevcut.	Hayır
Teknik Kapasite	Teknik kapasitenin geliştirilmesine ihtiyaç var mı?	Bu kılavuz için geçerli değil	Bu kılavuz için geçerli değil	Evet	Evet

Tablo I. Tarihi Yapı ve Çevreler için Yangın Riskini Ele Alan Farklı Düzenlemelerin Karşılaştırması (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)
/ Comparison of Different Regulations Addressing Fire Risk of Historic Buildings and Environments (Prepared by the Authors)

² Belgede ayrıca Isı İşlemleri hakkında daha fazla bilgi için CFPA-E Guideline No 12:2012F: ‘Fire Safety Basics for Hot Work Operatives’ adlı kılavuza referans verilmektedir.

Her iki ülkede de kültürel mirasın karşılaştığı yangın riskine yönelik kapsamlı düzenlemelere ihtiyaç olduğu göze çarpmaktadır. Tablo 1’de görüleceği üzere konuyla ilgili uluslararası çerçeve belgelerin eksikliklerine göre geliştirilmesi ve bunların ulusal yasal ve idari düzenlemelere adapte edilerek uygulamaya konulması gerekli görülmektedir.

a - Yasal ve İdari Düzenlemelerin Geliştirilmesi

İngiltere kültürel mirasın korunmasına yönelik gelişmiş yasal ve idari düzenlemelere sahip olsa da bunlar yangın güvenliği ilkelerini içermemekte, yangın ile ilgili yasal düzenlemeler de kültürel mirası koruma ilkelerini içermemektedir (Twilt ve Lostetter 2005:9). ‘Historic England’ın yangın güvenliği konusundaki üretmiş olduğu tavsiye niteliğindeki belgelerin yasal bağlayıcılıklarının olmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Türkiye örneğinde ise “Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik” yangın riskine karşı alınabilecek önlemlere yönelik yasal belgedir. Bu belgede kültürel mirasa ilişkin de bir bölüm bulunmaktadır. Ancak kültürel mirasın çeşitliliği ve farklı ölçeklerde yangın riski doğuracak faktörlerin bulunması sebebiyle karar verme süreçlerinin tüm aşamalarını yönlendirecek daha detaylı ve yasal bağlayıcılığı olan düzenlemelere ihtiyaç olduğu görülmektedir. Mevcut yangın yönetmeliğinin yetersiz kalması sebebiyle, kültürel miras yangın risk yönetimine ilişkin uluslararası politikaların öncülüğünde Türkiye’deki Kültürel Mirası Koruma ve Afet Yönetimi mevzuatına uygun kapsamlı düzenlemeler gereklidir.

b - Kültürel Miras Yangın Güvenliğinin Farklı Planlama Ölçeklerinde Ele Alınması

Kültürel miras afet risk yönetiminin farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarında bütünleşik bir şekilde ele alınması önemlidir. Özellikle kentsel alanlar içinde konumlanmış kültürel miras için çeşitli risklerin bulunması, bu alanlar için farklı planlama ölçeklerinde uygulanabilecek politikaları ve bu politikalara uymayı zorunlu kılan yasal ve yönetsel belgelerin varlığını gerekli kılmaktadır. Kültürel mirasın risk yönetimi çoklu afet senaryolarını dikkate alan bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir (Yıldırım Esen, Bilgin Altınöz 2018). Yangının deprem, heyelan, volkan patlamaları gibi afetler sonrasında ortaya çıkabilen ikincil bir afet olması, farklı ölçeklerde risk yönetim planları ile uygulamalarda dikkate alınması gereken bir konudur. Kültürel mirasın korunmasına yönelik mevcut yasal düzenlemeler ve mevzuata bağlı olarak gerçekleştirilen planlama ve uygulamalar da bu bütüncül yaklaşımı yansıtabilecek şekilde yeniden ele alınmalıdır. Yangın risk yönetimi kapsamında yapılacak her türlü müdahalenin bölge ve kent planlamasına dahil edilmesiyle olası riskin

azaltılması muhtemeldir. Yangın riskini doğuran ve yangın hasar görebilirliğini artıran faktörler göz önüne alındığında birtakım faktörlerin bölgesel ölçekte, alan ölçeğinde ve yapı ölçeğinde planlama çalışmalarının konusu olduğu görülmektedir.

Bölgesel Ölçek: Bölgesel kalkınmaya yönelik arazi kullanımı kararlarında kültürel miras alanları yakınında patlayıcı ve yanıcı madde içeren imalathaneler, sanayi tesisleri gibi kullanımların olmamasına dikkat edilmelidir. Buna ek olarak son zamanlarda artan orman yangınları da göz önünde bulundurulduğunda orman arazisi yakınındaki kültürel miras için de yangın önleyici tedbirler alınmalıdır. Ayrıca olası bir yangın anında müdahale ekiplerinin tarihi çevre ve yapılar erişimini sağlayacak ulaşım kararları verilmeli ve mevcut ulaşım ve altyapı problemlerinin çözülmesine dikkat edilmelidir. Gerek İngiltere gerekse de Türkiye örneğinde tarihi yapı ve çevrelerin karşılaştığı yangın riskine yönelik bölgesel ölçekte düzenlemelerin eksikliği dikkat çekmektedir. İki örnekte de yangın güvenliği düzenlemeleri genellikle yapı ölçeğine odaklanan tedbirlerle sınırlı kalmaktadır.

Alan Ölçeği: Alan ölçeğinde de alınabilecek farklı önlemler bulunmaktadır. Alan ölçeğinde de bölgesel ölçekteki arazi kullanımı ve ulaşım ilkelerinin geçerli olduğu söylenebilir. Arazi kullanımına dikkat edilerek kültürel miras yakınında yangına sebep olabilecek tehlikeli kullanımların olmamasına dikkat edilmelidir. Özellikle tehlikeli kullanım sayılabilecek -yüksek tehlikeli yerler parlayıcı ve patlayıcı maddeler ile akaryakıtların imal edildiği, depolandığı, doldurma, boşaltma ve satış işlerinin yapıldığı yerler (Binaların Yangından Korunması Yönetmeliği, Madde 17)-kullanımlar kültürel miras alanlarından uzakta yer seçilmelidir. Bir diğer önlem de kültürel mirasa ulaşım konusudur. Herhangi bir yangın anında kültür varlıkları erişilebilir olmalıdır. Yolların genişliği, eğimi ve hacminin izin vermediği durumlarda bu koşullara uyum sağlayabilecek yangın söndürme araçlarının alanda erişilebilir konumlara dağılmış olarak kullanılması desteklenmelidir. Orhan (2018:206) vurguladığı üzere afet anında etkili müdahaleyi sağlayacak yol ve altyapının mevcut durumu belirlenerek ihtiyaç duyulması halinde alternatif rotalar, erişilebilir açık alanlar ve altyapı sistemleri tasarlanmalıdır. Ayrıca bu alanlarda düzenli aralıklarla yangın hidrantlarının yerleştirilmesi önemlidir. Tek yapı ölçeğinde hazırlanan müdahale planı ve tahliye planlarının, alan ölçeğinde de hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca itfaiye yer seçimi de yangın anında müdahale açısından önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda ahşap sistemlerle inşa edilmiş yapıların yoğun olduğu tarihi çevrelerin yakınında itfaiye istasyonları erişilebilir konumlarda bulunmalıdır. Bununla ilgili standartlara dikkat edilmelidir. Her iki örnekte de tarihi

çevreler için yangın güvenliğinde alınabilecek kapsamlı önlemlerin açıklandığı düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Yapı Ölçeği: Yapı ölçeğinde de uygulanabilecek çeşitli önlemler bulunmaktadır. Marrion (2020) yapı ölçeğindeki yangın risk yönetimini dört ana başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar yangın güvenlik amaçlarını belirlemek, yangın tehlike değerlendirmesini yapmak, yangın önleme ve azaltım alternatiflerini belirlemek, yangın riski azaltım alternatiflerini değerlendirmek ve strateji geliştirmektir. Yangın güvenlik amaçları; yaşayanların, acil müdahale ekiplerinin güvenliğini sağlamak, iş devamlılığındaki kesintileri önlemek ve kültürel mirası korumak olarak tanımlanmıştır. Yangın tehlikesinin değerlendirilmesinde yangına sebebiyet verecek faktörlerin tespit edilerek önlemler alınması belirtilmektedir. Önleme ve azaltım alternatifleri; bölme (compartmentation), algılama ve uyarı sistemleri, çıkış, söndürme, duman yönetimi, yangın söndürme araç gereçleri olarak tanımlanmıştır. Strateji geliştirme; uzun vadeli stratejileri, restorasyon uygulamaları esnasında dikkat edilmesi gereken stratejileri, tahliye planı, acil müdahale planı, kurtarma planı, bilinçlendirme ve eğitimi kapsamaktadır. Bunlara ek olarak Marrion (2020) yangın riski azaltımının; algılama/alarm sistemleri, yangın söndürme sistemleri, bölme/yanğın bölme (compartmentation/fire separation), acil müdahale ekipleri, yapısal dayanıklılık ve yönetim planlarıyla mümkün olduğunu belirtmiştir.

İngiltere yapı ölçeğindeki alınabilecek önlemler açısından kılavuz niteliğinde çeşitli belgelere sahiptir. Bu belgeler Sazdan Binalarda Yangın Güvenliği Rehberi, Kasten Yangın Çıkarma Riskini Azaltmak için Kuzey Batı'da Yaşam ve Kültürel Mirasın Korunması, Geleneksel Kilise Binaları için Yangın Güvenliği, Yangın Güvenliği: Isı İşlemleri ve Tarihi Yapılar ve Yangın Güvenliği Rehberi: Miras ve Özel Binalar'dır. Ayrıca tarihi çevrelerde kullanılacak havai fişekler, şenlik ateşleri ve gökyüzü fenerlerinin kullanımına yönelik kontrol listesi, acil durum planlarının hazırlanmasında dikkat edilmesi gerekli ilkeler de bulunmaktadır. Türkiye örneğinde ise yapı ölçeğinde dikkat edilecek hususlar mevcut Yangın Yönetmeliğiyle sınırlı kalmıştır. İngiltere örneğindeki tarihi yapı yangın güvenliği ilkelerinin yasal bağlayıcılıklarının olması gerekirken Türkiye örneğinde ise tarihi yapı yangın güvenliğine ilişkin gelişmiş düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Aynı zamanda **restorasyon uygulamaları** sırasında **gerekli görülen birtakım hususların** belirlenmesinde fayda bulunmaktadır. Kültür varlığı yapılar, restorasyon uygulamaları sırasında kullanılan ısı, elektrik kaynakları ve yanıcı malzemeler de yangın riskini artırmaktadır. Bu nedenle, İngiltere örneğinde olduğu

gibi, yangın riskini azaltmak için zorunlu olmadıkça bu gibi işlemlerden kaçınılması benimsenmelidir. Eğer kullanılması zorunluysa İngiltere örneğinde olduğu gibi "Çalışma İzni" alınmalı ve bu izin; ısı gerektiren işin yeri ve niteliği, işin önerilen zamanı ve süresi, iznin geçerli olduğu zaman sınırları, işi doğrudan kontrol eden kişiye dair bilgileri içermelidir [URL 15]. Ayrıca restorasyon sırasında ısı işlemleri için gerekli izin durumu sözleşmelerde açıkça belirtilmeli ve bunlara dikkat edilip edilmediği uzman kişiler tarafından kontrol edilmelidir. Restorasyon uygulamaları sırasındaki yangın güvenliğine yönelik önlemlerin teknik şartnamelerde belirtilmesi ve gerekli denetimlerin yapılması bu uygulamalar sırasındaki yangın riskini azaltacaktır. Türkiye örneğinde bu konuyla ilgili herhangi açıklayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır.

Planlama süreci yürütülürken **çok aktörlü/paydaşlı katılımın sağlanması** uygulamadaki başarı oranını artırmaktadır. Başka bir deyişle; tarihi yapı ve çevrenin korunmasından ve yangın riskinin azaltımından sorumlu ilgili aktörlerin süreçte aktif katılımının sağlanamaması da yangın riskini arttıran faktörlerden biridir. En büyük sorumluluğun itfaiye ekiplerine ait olduğu düşünülse de süreç çok aktörlü ve karmaşık olarak değerlendirilebilir. Yerel yönetim, halk ve müdahale ekipleri gibi farklı aktörler arasında da koordinasyon ve işbirliği sağlanarak düzenli aralıklarla bilgilendirme toplantıları yapılması önem kazanmaktadır. İngiltere örneğinde kültürel mirasın yangın güvenliğinden mülk sahibi, merkezi ve yerel yönetim sorumludur (Twilt ve Lostetter 2005:35). Ancak süreçte bu aktörlerin bir arada olarak koordinasyonu ve yangın güvenliği konusunda hangi aktöre ne tür roller düştüğü konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Türkiye'de ise bununla ilgili yasal bir ibare bulunmamaktadır. Her iki örnekte de bu konuda eksiklikler olduğu görülmektedir.

c - Kültürel Mirasın Karşılaştığı Geçmiş Yangınlara Yönelik Ulusal Veri Tabanının Hazırlanması

Tarihi yapı ve çevrelerin maruz kaldığı geçmiş yangınlara yönelik ulusal bir veri tabanı hazırlanması yangın riski değerlendirmesini kolaylaştıracaktır. Huang vd. (2009:75) vurguladığı gibi kültür varlığı yapıların temel özellikleri ve malzemeyle ilgili bilgiler yangın risk değerlendirmelerine katkıda bulunmaktadır. İngiltere'deki yangın güvenliği ve yönetimiyle ilgilenen Danışmanlık Şirketinin 2017 yılından itibaren hazırladığı gibi istatistiksel verilere ihtiyaç vardır ancak bu bilgilerin ulusal bir veri tabanında yer alması ve İtfaiye Hizmetleri, English Heritage Trust, Historic England gibi organizasyonların da katkı sağlayabileceği bir şekilde olması gerekmektedir. Türkiye örneğinde ise tarihi yapı ve çevrelerin karşılaştığı geçmiş yangınlara yönelik veri

tabanına dair herhangi bir girişim bulunmamaktadır. Bu yüzden AFAD Başkanlık, İl AFAD Müdürlükleri, İtfaiye Hizmetleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Koruma Bölge Kurulları ve KUDEB'in destekleriyle hazırlanmış ve düzenli olarak güncellenebilecek, mevcut tehlikeler ile zarargörebilir tarihi yapıları bir arada değerlendirilebilme olanağı da sağlayacak ulusal veri tabanına ihtiyaç bulunmaktadır.

d - Teknik Kapasitenin Artırılması ve Geliştirilmesi

Bir diğer zorluk da yangına müdahale edecek teknik personelin kapasite ve donanım açısından yetersiz olmasıdır. Kültürel mirasın mevcut kent ve bileşenlerinden farklılaşması ve çeşitli değerlere sahip olması sebebiyle, yangına müdahale konusunda eğitim ve farkındalık konularına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Kültürel miras alanları, motorlu araç trafiğine göre inşa edilmiş dar sokakların ve çıkmaz sokakların meydana getirdiği özgün dokuları sebebiyle mevcut itfaiye araçlarının erişimi için uygun olmamaları, tarihi dokuda kullanılabilir araçların temin edilmesini gerektirmektedir. Her iki örnekte de bu konudaki eksiklikler dikkat çekmektedir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Yangın, afetlere dönüşebilecek diğer tehlike türlerinden farklı olarak önlenemez olmasına rağmen zarar görebilirlikleri yüksek tarihi yapı ve çevreleri tehdit etmekte ve meydana geldiğinde ağır sonuçlara neden olmaktadır. Yangının birincil afet olmanın yanı sıra deprem, heyelan, volkan patlamaları sonrasında ortaya çıkabilen ikincil bir afet olması, kültürel miras için yangın riskini arttırmaktadır. Kültürel miras yangın riskini azaltmak adına çeşitli politikalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki kültürel miras açısından yangın risk yönetimi konusunda yasal ve idari düzenlemelerin geliştirilmesi gerekliliğidir. Yasal ve idari düzenlemelerin tek başına yeterli olamayacağı düşünülse de bu tür belgelerin yönlendirici politikalar açısından eksikliği ya da yetersizliği mevcut riskleri kuşkusuz artıracaktır. Bu yüzden kültürel mirası tehdit eden yangın riskinin azaltılması için bütünlük politikaları destekleyen yasal ve yönetsel belgelerin varlığı önem kazanmaktadır. Yangın riski özellikle kentsel alanlarda konumlanan kültürel miras için daha da karmaşık hale gelebilmektedir. Kentsel alanlarda yer alan ve kimi zaman tehlikeli sayılabilecek farklı arazi kullanımları, erişilebilirlik problemleri ve teknik kapasite yetersizlikleri de bu riski artırabilmektedir. Kentsel alanlardaki kültürel miras için bu riski azaltabilecek bütünlük politikaları destekleyen yasal ve yönetsel belgeler daha da önem kazanmaktadır.

Bir diğer politika kültürel mirasa ilişkin yangın risk azaltımının farklı planlama ölçeklerinde değerlendirilmesidir. Kültürel miras açısından yangın risk yönetimi farklı ölçekteki planlama ve tasarım çalışmalarının konusu olduğunda ve bütünlük olarak birbirlerini destekleyecek bir şekilde ele alındığı takdirde ilgili risk azaltılabilir. Bölgesel ölçekteki yanıcı ve patlayıcı maddeler içeren kullanımların yer seçimi ve erişilebilirlik kararları yangın risk yönetimine katkıda bulunabilecek planlama kararlarıdır. Ayrıca alan ölçeğindeki planlama çalışmalarında da yangın risk azaltımının ele alınması gerekmektedir. Alan ölçeğindeki politikalar, alan ve yapı kullanım kararları, erişilebilirlik, itfaiye yer seçimi, yangın hidrantları yerleşimi ve yangın risk yönetimi planlarının hazırlanmasını kapsamaktadır. Yapı ölçeğinde yangının önlenmesinde ve risklerin azaltılmasında aktif ve pasif önlemler alınabilmektedir. Pasif önlemler yapıya yönelik yapılan düzenlemeleri içerirken aktif önlemler ise yangın söndürme sistemleri, algılama ve uyarı sistemlerini kapsamaktadır. Tarihi yapılar inşa edilmiş olmaları sebebiyle aktif önlemlerin uygulanması daha muhtemel bir politikadır. Bu kapsamda erken uyarı sistemleri, yağmurlama sistemleri, yangın dolabı ve yangın hidrantlarının temin edilmesi, elektrik tesisatının kontrolü, yanıcı maddeler konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi ve yangın bölmelerinin oluşturulması gibi aktif önlemler alınabilir.

Planlama konusunda ele alınabilecek bir başka politika da kültürel miras açısından yangın risk yönetiminde görev alan farklı aktörlerle katılımcı sürecin sağlanmasıdır. Kültürel miras yangın riski yönetiminde kültürel mirasın korunmasından ve afet yönetiminde sorumlu çeşitli aktörler bulunmaktadır. Merkezi ve yerel yönetimlerde yer alan aktörlerin ve tarihi yapı kullanıcılarının süreçte aktif katılımının sağlanması önemlidir. Çok aktörlü ve aktif katılımlı bir süreç sonucunda yangın risk azaltımının mümkün olabileceği söylenebilir. Planlamayla ilişkili bir diğer politika da restorasyon uygulamaları sırasında uygulanan ısı işlemleri sırasında yangın güvenliğine yönelik önlemlerin belirtilmesi ve bunların sözleşme metinlerine eklenmesidir. Geçmişte yaşanan örnekler de göstermektedir ki restorasyon esnasındaki uygulamalarda yeterli önlemler alınmadığı ve bu süreç kontrol edilmediği takdirde yangınlar çıkabilmekte ve tarihi yapılar ağır zararlar görebilmektedir. Bunlara ek olarak yangın riskinin yönetimine dair bir başka konu da teknik kapasitenin artırılması ve geliştirilmesine yöneliktir. Tarihi yapılar içinde buldukları özgün geleneksel dokular sebebiyle bu yapılara müdahale mevcut yapılarda meydana gelen yangınlara müdahaleden farklılaşmayı gerektirmektedir.

Bu yüzden tarihi yapılardaki yangına müdahale edecek teknik personele yangın öncesi, esnası ve sonrasında sorumluluklarla ilgili bilgilendirmeler yapılarak tatbikatlar düzenlenmelidir.

Kültürel miras yangın risk yönetimiyle ilgili bir diğer politika da tarihi yapı ve çevrelerin karşılaştığı yangınlara yönelik ulusal veri tabanının hazırlanmasıdır. Bu veri tabanları geçmiş yangınlara yönelik bilgileri içererek ilgili tüm kurumların katkılarına olanak sağlamalı ve düzenli aralıklarla güncellenmelidir. Bu veri tabanı kültür varlığının temel özelliklerine ek olarak malzeme gibi detayları da kapsayarak yangına yönelik detayları içermelidir. Türkiye’de böyle bir veri tabanının olmaması kültürel miras açısından yangın riskinin büyüklüğünün değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Huang vd. (2009) vurguladığı gibi geçmiş yangınlara yönelik veri tabanları yangınların meydana geldiği farklı bölgelerdeki doğal çevre ve ekonomik faktörlere dair farklılıkları da gösterecek şekilde ele alınmalıdır. Meydana gelen yangınların doğal çevre ve ekonomik gelişimle olan bağlantısı da göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmada da görüldüğü üzere geçmişten günümüze yangın, İngiltere ve Türkiye örneğinde ele alınan önemli bir konu olmuştur. Ancak bu iki ülkede de tarihi yapı ve çevrelerin günümüzde de ciddi bir yangın riskiyle karşı karşıya kalması ve bunun sonucunda hasar görmesi ya da yok olması mevcut politikaların yetersiz kaldığını göstermektedir. İki örnekte de kültürel mirasa yönelik yangın riskinin yönetilmesi konusunda açıklayıcı ve yasal bağlayıcılığı olan düzenlemelerin eksikliği dikkat çekmektedir. İngiltere örneği incelendiğinde tarihi yapı ve çevrelerin karşılaştığı yangın riskine karşı özellikle ‘Historic England’ tarafından hazırlanmış çeşitli düzenlemelerin olduğu ancak bu düzenlemelerin planlamadan bağımsız olarak ele alındığı ve yasal bağlayıcılıklarının olmadığı dikkat çekmektedir. Bu tür düzenleyici belgelerin varlığı önemli olsa da bağlayıcı olmamaları kültürel miras açısından yangın riski yönetimini kullanıcıların inisiyatifine bırakabilmektedir. Bir başka taraftan da alan ölçeğindeki kültürel mirasın yangın güvenliği için ne tür önlemler alınması konusunda da yetersiz kaldığı söylenebilir. Düzenleyici belgeler tek yapı ölçeğindeki politikalarla sınırlı kalmaktadır. Türkiye örneğinde ise kültürel mirasın karşılaştığı yangın riskinin yönetilmesi ile ilgili önlemlerin alınmasını açıklayan daha kapsamlı yasal ve idari düzenlemelere ihtiyaç vardır. Kültürel mirasın çeşitliliği ve alınabilecek önlemlerin de bunlara göre farklılık gösterebileceği düşünüldüğünde konunun sadece yürürlükte olan “Binaların Yangından Korunması Yönetmeliği”de

ele alınması, bu konuyla ilgili atılacak çok adım olduğunu göstermektedir. Safranbolu’da her yıl iki ya da üç adet geleneksel yapının yangın sebebiyle yok olması [Karabük İl AFAD Yetkilileri, Kişisel Görüşme, 2019], kentsel ve kırsal kültürel mirasın karşılaştığı yangın riski yönetimi konusunda ulusal düzeyde politika ve uygulamalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Kültürel miras açısından zengin bir coğrafyaya sahip olan ülkemizde önlenemez bir tehlike olan yangın sebebiyle tarihi yapı ve çevreleri kaybetmemek için bu çalışmada da ortaya konulan politikaların benimsenmesi önemlidir. Bu çalışmanın sunduğu politika çerçevesi kültürel miras açısından yangın tehlikesiyle karşı karşıya olan diğer ülkeler için de mevcut yangın riskini azaltmak adına bir altlık oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak başka çalışmalar ile daha fazla sayıda örnek karşılaştırılarak eksiklikler daha kapsamlı değerlendirilebilir. Böylece kültürel miras yangın risk yönetimine geniş bir çerçeve sunulabilir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu temel çerçeveyi dikkate alan yerelde yürütülecek pilot uygulamalar sonucunda ise yukarıda bahsi geçen temel öneri başlıkları detaylı olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda yerelde özellikle bölge ve alan ölçeğinde birtakım mekansal verilerin değerlendirilmesi ile yangın riskinin ortaya konulması ve bu riski azaltmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

ATILGAN, A., 5 Mart 2013.

“Tarihi Binalarda Çıkan Yangınlar” [<https://www.arkitera.com/gorus/tarihi-binalarda-cikan-yanginlar/>]. Son Erişim Tarihi 06.04.2021.

BBC, 13 Mart 2015.

“Battersea Arts Centre Hit by Major Blaze” [<https://www.bbc.com/news/uk-england-london-31879724>]. Son Erişim Tarihi 25.04.2021.

BAKIRER, Ö., 2003.

“Yazılı Kaynaktan Görsel Belgeye: Osmanlı Dönemi İstanbul Yangınları”, **Her Dem Yeşil Yapraklı Bir Ağaç Cevat Erder’e Armağan**, Ed. Neriman Şahin Güçhan, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, s.243-264.

BERNARDINI, G., 2017.

“Fire Safety of Historical Buildings. Traditional Versus Innovative “Behavioural Design” Solutions by Using Wayfinding Systems”, **SpringerBriefs in Applied Sciences and Technology**, Ed. Kacprzyk J., Springer, Switzerland.

CEYLAN, O. & ARPACIOĞLU, Ü., 2017.

“Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarında Edilgen Yangın Korunumu, İstanbul Örneği”. **Megaron**, 12 (1), s.145-156.

CFPA-E, 2013.

“Managing Fire Safety in Historical Buildings-CFPA-E Guideline No 30:2013F” [https://cfpa-e.eu/wp-content/uploads/files/guidelines/CFPA_E_Guideline_No_30_2013_F.pdf] Son Erişim Tarihi 18.01.2021.

DITLEY, J. & ORRAINEN, M., 2013.

“Foreword”, **Managing Fire Safety in Historical Buildings-CFPA-E Guideline No 30:2013F** [https://cfpa-e.eu/wp-content/uploads/files/guidelines/CFPA_E_Guideline_No_30_2013_F.pdf] Son Erişim Tarihi 18.01.2021.

FERREIRA, T. M., VICENTE, R., MENDES DA SILVA, J. A. R., VARUM, H., COSTA, A., & MAIO, R., 2016.

“Urban Fire Risk: Evaluation and Emergency Planning”. **Journal of Cultural Heritage**, 20, s.739-745.

GÜRSES SÖĞÜT, S., 2009.

“Modern Bir İmarî Çözümleme Denemesi: 1865 Hoca-paşa Yangını”. **Mimarlık**, 406, s.54-60.

HUANG, D., LI, L., ZHANG, H., SHI, L., XU, C. L. ve YANG, H., 2009.

“Recent Progress in Research of Fire Protection on Historic Buildings”. **Journal of Applied Fire Science**, 19 (1), s.63-81.

HARRIS, C., 2021.

“England’s Cultural Heritage still at Risk on 30 Years”, **International Fire Professional**, Issue 35, [<https://historicengland.org.uk/content/docs/advice/englands-cultural-heritage-at-risk-30years-on-ifp-35-feb21/>] Son Erişim Tarihi 01.04.2021.

H@R, 2014.

“Heritage at Risk World Report 2011-2013 on Monuments and Sites in Danger”, ICOMOS [<https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Publications/HR2011-13final.pdf>] Son Erişim Tarihi 02.04.2021.

JAHED, N., AKTAŞ, Y. D., RICKABY, P. ve BİLGİN ALTINÖZ, A. G., 2020.

“Policy Framework for Energy Retrofitting of Built Heritage: A Critical Comparison of UK and Turkey”. **Atmosphere**, 11(674), s.1-19.

JENNINGS, C. R., 2013.

“Social and Economic Characteristics as Determinants of Residential Fire Risk in Urban Neighborhoods: A Review of the Literature”. **Fire Safety Journal**, Volume 62, Part A, s.13-19.

İBRAHİM, M. N., ABDUL-HAMİD, K., İBRAHİM, M. S., MOHD-DİN, A., YUNUS, R. M., & YAHYA, M., 2011.

“The Development of Fire Risk Assessment Method for Heritage Building”. **Procedia Engineering**, 20, s.317-324.

KARLSEN, E., 2001.

“Fire Protection of Norwegian Cultural Heritage” [http://www.itam.cas.cz/ARCCHIP/w04/w04_karlsen.pdf] Son Erişim Tarihi 11.02.2021.

KELLEY, J., 2020.

“Between Two Disasters: Western Hemisphere”. **ICOMOS 6 ISCs Joint Meeting Proceedings Advancing Risk Management for the Shared Future**, 17 October 2020. s.192-202.

KINCAID, S., 2019a.

“Fires in Historical Buildings The Importance of Emergency Planning”, [ihbc.org.uk/Yearbook/2019Yearbook/18/index.html] Son Erişim Tarihi 02.04.2021.

KINCAID, S., 2019b.

“Emergency Planning for Fire in Historic Buildings”, **Historic Environment: Policy & Practice**, 10 (1), s.19-39.

LONDON FIRE BRIGADE, 2019.

“Fire Safety Guidance Note: Heritage and Buildings of Special Interest” [https://www.london-fire.gov.uk/media/4810/gn_80-fire-safety-guidance-note-heritage-and-buildings-of-special-interest.pdf] Son Erişim Tarihi 18.01.2021.

MARRION, C., 2016.

“More Effectively Addressing Fire/Disaster Challenges to Protect Our Cultural Heritage”. **Journal of Cultural Heritage**, 20, s.746-749.

MARRION, C., 2020.

“Protecting Our Cultural Icons from Fire: Lessons Learned from Notre Dame” [https://www.youtube.com/watch?v=aHgmGFKzy4g&ab_channel=WorldMonumentsFund] Son Erişim Tarihi 14.01.2021.

NFPA 909, 2017.

“Codes for the Protection of Cultural Resources Properties- Museums, Libraries and Places of Worship” [https://www.nfpa.org/codes-and-standards/all-codes-and-standards/list-of-codes-and-standards/detail?code=909] Son Erişim Tarihi 16.02.2021.

NFPA 914, 2019.

“Code for Protection of Historic Structures” [https://www.nfpa.org/codes-and-standards/all-codes-and-standards/list-of-codes-and-standards/detail?code=914] Son Erişim Tarihi 16.02.2021.

NFPA, 2015.

“Fire History: Kobe Earthquake and Fire” [https://www.nfpa.org/news-and-research/publications-and-media/blogs-landing-page/nfpa-today/blog-posts/2015/01/17/fire-history-kobe-earthquake-and-fire] Son Erişim Tarihi 28.09.2021.

ORHAN, E., 2018.

“Tarihi Kent Merkezlerinin Kırılganlığı ve Afet Yönetimi Üzerine Bir Değerlendirme: Ankara Saraçlar Sokağı Yangını Örneği”. **İDEALKENT**, 9 (23), s.189-215.

ÖZATA, Ş., LİMONCU, S., 2014

“16. ve 20. yy. Arası İstanbul ve Yakın Çevresinde Meydana Gelen Deprem Sonrası Barınma Uygulamalarının İncelenmesi”. **Megaron**, 9 (3), s.217-227.

ÖZCAN, K., 2006

“Tanzimat Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kuruluş Sürecinde Erken Planlama Deneyimleri (1839-1908)”. **Osmanlı Bilim Araştırmaları**, 2 (2), s.149-180.

ÖZGÜNLER, M., 2018.

“Tarihi Binalarda Yangına Karşı Korunma ve Mevzuatın İrdelenmesi”. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 9 (1), s.14-21.

PAPAIOANNOU, K., tarih yok.

“An International Overview of Fire Protection of Cultural Heritage”, [https://www.researchgate.net/profile/Kyriakos-Papaoannou/publication/228590718_AN_INTERNATIONAL_OVERVIEW_OF_FIRE_PROTECTION_OF_CULTURAL_HERITAGE/links/00b4952d3cbd187b42000000/AN-INTERNATIO-

NAL-OVERVIEW-OF-FIRE-PROTECTION-OF-CULTURAL-HERITAGE.pdf] Son Erişim Tarihi 02.04.2021.

PEHLİVAN-ERAYBAT, G. F., 2017.

Tarihi Yapılarda Pasif Yangın Önlemlerinin Artırılmasına Yönelik Bir Yöntem Önerisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

PICKARD, R., 1994a.

“Fire Safety and Protection in Historic Buildings in England and Ireland- Part I”. **Structural Survey**, 12 (2), s.27-31.

PICKARD, R., 1994b.

“Fire Safety and Protection in Historic Buildings in England and Ireland- Part II”. **Structural Survey**, 12 (3), s.8-10.

RAMACHANDRAN, G., 1999.

“Fire Safety Management and Risk Assessment”, **Facilities**, 17(9/10), s.363-377.

RTPI, 2017a.

“Summary: Responsibility for Fire Safety during the Development Application Process in England” [https://www.rtpi.org.uk/media/1911/summaryresponsibilityfiresafetyengland2017.pdf] Son Erişim Tarihi 07.04.2021.

RTPI, 2017b.

“Improving Fire Safety in Development Management in England” [https://www.rtpi.org.uk/media/1912/improvingfiresafetydevelopmentmanagement2017.pdf] Son Erişim Tarihi 07.04.2021.

SARIKAYA Y., 2003.

“Urban Fire Risk in Historic City Centers: The Case of Ankara Citadel”. **The 7th Scientific Conference of Historical Structures: Historic Structures and Disasters**.

STOVEL, H., 1998.

Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage. ICCROM, Rome.

TOMAR, S. K., KAUR, A., DANGI, H. K., GHAWANA, T., SARMA, K., 2017.

“Fire Risk Analysis Using Geospatial Approach and Mitigation Measures for South-West Delhi”, **International Journal of Emerging Research in Management & Technology**, 6 (8), s.131-137.

TWILT, L. & LOSTETTER, M. Ö., 2005.

“Position of Fire Safety of Cultural Heritage in the Regulatory System in Various European Countries” [http://www.framemethod.net/indexen_html_files/wg1finalreport.pdf] Son Erişim Tarihi 15.02.2021.

TORERO, J. L., 2019.

“*Fire Safety of Historical Buildings: Principles and Methodological Approach*”. **International Journal of Architectural Heritage**, 13(7), s.926-940.

ULUÇ, A., ŞENOL BALABAN, M., 2019.

“*The Comparison of Institutional Frameworks regarding Risk Management for Conservation of Cultural Heritage by Focusing on UNESCO World Heritage Sites: The Cases of the UK, Japan and Turkey*”. **Resilience**, 3(2), s.347-367.

UNISDR, 2015.

“Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030” [https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf] Son Erişim Tarihi 04.11.2021.

ÜREKLİ, F., 2010.

“*Osmanlı Döneminde İstanbul’da Meydana Gelen Afetlere İlişkin Literatür*”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 8 (16), s.101-130.

WATT, J. M., & KAPLAN, M. E., 2001.

“*Fire Risk Index for Historic Buildings*”, **Fire Technology**, 37, s.167-180.

YILDIRIM ESEN,S., BİLGİN ALTINÖZ , A. G., 2021.

“*Türkiye’de Kültür Mirasının Doğal Afet Risk Yönetimi Üzerine Bir Değerlendirme*”, **Topluma Adanmış Bir Yaşam Prof. Dr. Ömür Bakırer Armağanı**, Ed. Ali Uzay Peker ve Neriman Şahin Güçhan. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, s.221-244.

YILDIRIM ESEN,S., BİLGİN ALTINÖZ , A. G., 2020.

“*Turkey: Current Risks in Cultural and Natural Heritage Protection*”, **Heritage at Risk: World Report 2016-2019 on Monuments and Sites in Danger**, ICOMOS, Ed. C. Machat ve J. Ziesemer, hendrik Bäbber verlag-berlin, Berlin, s.121-123.

YILDIRIM ESEN,S., BİLGİN ALTINÖZ , A. G., 2018.

“*Assessment of Risks on a Territorial Scale for Archaeological Sites in Izmir*”, **International Journal of Architectural Heritage**, 12(6), ss.951-980

Sözlü Görüşmeler

Karabük İl AFAD Yetkilileri, Kişisel Görüşme, 6 Ağustos 2019.

YÖNETMELİK VE YASALAR

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik [<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.200712937.pdf>] Son Erişim Tarihi 18.01.2021.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu [<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?Mevzuat-No=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>] Son Erişim Tarihi 20.01.2021.

Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik [<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170105-5.htm>] Son Erişim Tarihi 14.02.2021.

İNTERNET KAYNAKLARI

[URL 1] <https://www.nytimes.com/2018/09/02/world/americas/national-museum-brazil-fire.html> (16.02.2021)

[URL 2] <https://whc.unesco.org/en/news/2102> (16.02.2021)

[URL 3] <https://docplayer.biz.tr/145671088-Fire-protection-practices-and-competence-based-training-in-historical-buildings-protecting-people-and-cultural-heritage-tr01-ka.html> (19.02.2021)

[URL 4] <https://www.fireprotect.me.uk/janfeb2020.html> (9.02.2021)

[URL 5] <https://www.nfpa.org/News-and-Research/Publications-and-Media/nfpa-journal/advertising> (08.11.2021)

[URL 6] <https://codes.iccsafe.org/content/IEBC2018/chapter-12-historic-buildings> (09.04.2021)

[URL 7] <https://cfpa-e.eu/cfpa-e-guidelines/> (10.02.2021)

[URL 8] https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Fire_and_rescue_service (18.03.2021)

[URL 9] <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50098200> (07.04.2021)

[URL 10] <https://www.rtpi.org.uk/policy/2017/march/fire-safety-and-planning-in-england/> (07.04.2021)

[URL 11] https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/937931/ADB_Vol1_Dwellings_2019_edition_inc_2020_amendments.pdf (07.04.2021)

[URL 12]

<https://portal.ifehosting.org.uk/Portals/0/SIGs/Heritage%20SIG%20firefighting%20in%20thatched%20buildings%20document.pdf?ver=2019-04-18-085058-183>
(17.02.2021)

[URL 13] <https://www.cumbria.gov.uk/elibrary/content/internet/535/612/428731282.pdf> (19.12.2021)

[URL 14] <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/fire-safety-for-traditional-church-buildings/fire-safety-traditional-church-buildings/> (17.02.2021)

[URL 15] <https://historicengland.org.uk/content/docs/advice/fire-safety-hot-work-historic-buildings/>
(17.02.2021)

[URL 16] <https://historicengland.org.uk/advice/technical-advice/parks-gardens-and-landscapes/opening-for-visitors-and-schools/#SectionFireworksText>
(02.04.2021)

[URL 17] <https://www.fireservice.co.uk/safety/bonfires/>
(02.04.2021)

[URL 18] <https://historicengland.org.uk/advice/technical-advice/emergency-and-fire/response-plans/>
(06.04.2021)

[URL 19] https://www.london-fire.gov.uk/media/4810/gn_80-fire-safety-guidance-note-heritage-and-buildings-of-special-interest.pdf (17.02.2021)

[URL 20] https://www.frsug.org/reports/Incidence_of_Fire_in_Heritage_Buildings.pdf (02.04.2021)

